

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 3 August 1999

Vi skal værne om mindesmærkerne

Der findes i Helsingør en lang række mindesmærker for de faldne i frihedskampen under Den anden Verdenskrig. Mange af disse mindesmærker er heldigvis i god stand og der passes godt på dem. Men andre misrøgttes, er overgroede eller gemt helt væk, som det f.eks. er tilfældet med den smukke mindeplade, der oprindelig sad i porten på Værftet. Der er ikke ensartede retningslinier for vedligeholdelsen af mindesmærkerne, og de sorterer i øjeblikket under vidt forskellige instanser - offentlige som private. Men nu har Museumsforeningen fået en henvendelse med opfordring til at tage initiativ til en samlet plan for bevarelse og vedligeholdelse af disse mindesmærker, og det er naturligvis en opgave, som foreningen meget gerne påtager sig at være koordinator for. Derfor vil der i nær fremtid blive inviteret til et møde med repræsentanter for Helsingør Kommunes Kulturelle Forvaltning, Vej- og Parkafdelingen, Statsskovvæsenet og andre berørte. Det er håbet, at mødet kan resultere i et egentligt regelsæt og dermed også klare linjer for, hvem der har ansvaret for, at de mange og meget forskelligartede mindesmærker bevares på en passende og værdig måde for eftertiden.

BJ

Forsidebilledet

I de gode gamle dage havde Helsingør en stor vandrutchebane ved »Gummistranden«, som i mange år gjorde sommerlivet lystigt for helsingoranerne. Efterhånden sandede arealet imidlertid til, og anlægget blev pillet ned.

FORENING & MUSEUM

Kenno Pedersen
(ansvarshavende)
Lone Hvass
Lars Bjørn Madsen

Tryk: A-print, Espergærde

Layout: Lars Bjørn Madsen 1999

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december. Stof til bladet indsendes til Helsingør Museumsforening/ Helsingør Bymuseum, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør, tlf: 4 9 2 1 0 0 9 8 .

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til Helsingør Bymuseum eller til Jens Erik Nielsen, Rolighedsvej 17, 3000 Helsingør, tlf: 4921-7087.

Sct. Olai Kirkeværgе 1810

af Torben Bill-Jessen

Kirkeværgеordningen har sine rødder meget langt tilbage i tiden. Da Sct. Olai Kirke blev bygget i midten af 1500-tallet, var der oftest 2 kirkeværgе ad gangen, hvoraf den ene som regel var byens borgmester. Efter 1660 valgtes kirkeværgеn af biskoppen, stiftamtmanden og magistraten i forening. I dag vælges værgеn af det siddende menighedsråd. Kirkeværgеn var dengang som nu ansvarlig for kirkens daglige drift. Til belysning af kirkeværgе-funktionen har jeg set på året 1810, da kirken fik ny værgе, idet brygger og etatsråd Niels Mørck gik af efter 3 år, og den nye kirkeværgе købmand Johan Henrich Permin kom til.

Permin stammer fra Køge, hvor hans far havde købmandshandel med korn og tømmer. Der var 13 børn i hjemmet, heraf 4 sønner som senere i livet fik store købmandsforretninger her på Sjælland. Der iblandt altså vor Johan Henrich som fik købmandshandel på hjørnet af Strandgade og Bramstræde, der hvor Strandborg ligger i dag. Han var gift med Adolphine Ottomine Caroline Friis, og sammen fik de i tidsrummet 1803 til 1810 fem børn. Den sidste i rækken hed Edvard, han skulle blive den, der førte faderens købmandshandel videre.

Johan Henrich Permin fik borgerskab her i byen i 1812, som »handlende«. Men altså to år før blev han valgt til værgе for Helsingørs store sognekirke Sct. Olai

Permin havde, som de fleste andre af Helsingørs matadorer, en landejendom i omegnen, nemlig Flynderupgaard.

Kirke. Ved hans tiltrædelse 1. januar 1810 blev der udfærdiget en såkaldt »Efterretning«, der nøje beskriver alle værgens retigheder og især pligter. Ved læsning af Efterretningens 13 artikler får man et godt billede af samtidens kirkeliv.

1ste Articul

Kirkeværgеn stod for udlejning af kirkens stole og pulpiturer. Vi ved, at der imellem alle piller var pulpiturer, så man kan sige, at man sad i to tæger i den gamle kirke. Udlejningen foregik på den måde,

at der ved alle tre indgangsdøre blev opsat lister med angivelse af ledige stole og pulpiturer. Ønskede nogen i menigheden at leje en af de nævnte stole, skulle der oprettes et fæstebrev og betales fæstepenge fra 1 mark op til 2 rigsdaler, samt en årlig stoleleje på 2 mark for den billigste klapstol ude i siden til 17 rigsdaler for det fineste pulpitur, kaldet Holcks pulpitur. Det sad øverst i kirkens sydside tæt ved korgitteret og var i 1810 udlejet til Jochum Lunds enke. Selv inde i Oxes kapel var der et pulpitur, men det var ledigt sammen med mange af de dårligere placerede stole og pulpiturer. Til hjælp med kontrollen havde kirkeværgen klokkeren og graveren, »der nøye lade tilsee, at ingen betiener sig af ledige Numre uden vedbørlig betalt Leie«. Værgen skulle føre stolestadelisterne og inddrive fæstepenge og årlig leje. Mange af de gamle stolumre ses endnu i kirken. Den sidste rest af de gamle smukt udsmykkede pulpiturer forsvandt i året 1900. Da ordningen med private stole i kirken afskaffedes i 1915, kostede den bedste stol foran kortrappen 2.63 kr for et halvt år.

2den Articul

Jordskyld skulle ligeledes svares til kirken. Her opregner listen 73 ejendomme. En stor del af disse huse ligger rundt om kirken og er oprindelig bygget på kirkegården. Der skulle svares afgift hvert år til påske. En del af de følgende to sider i efterretningen mangler, så den fulde ordlyd er her gået tabt.

3die Articul

Kirken og sågar tårnet havde sin egen formue og regnskabsbog med store beløb, som var lånt ud til byens borgere. I 1810 ejede kirken 18.930 rigsdaler i 33

ejendomme, mens tårnet var nok så »velhavende« med 39.013 rigsdaler i 54 huse. Heraf var 2.000 rigsdaler lånt til den Islandske Bispegård i København. Her var det værgens pligt at have indseende med panternes tilstand og den rettidige betaling.

4de Articul

Denne artikel omhandler begravelses- og ligpenge. Det var en af kirkens sikre indtægter til dækning af de mange udgifter med bygning, inventar og ansatte. Som det ses af følgende, var der flere muligheder ved livets afslutning. Den gamle kirkegård rundt om kirken var inddelt i to: »Urtegaarden« og den »Ordinære« med hver deres takst. De var efterhånden helt fyldt op, og i 1828 blev der helt lukket for begravelser her. Al begravelse skete fremover på Nye Kirkegaard ved Møllebakken. Ønskede man »Liigstene og Træers Paalæggelse«, skulle betales dobbelt af nedenstående takst. Efter 20 år hjemfaldt både jord og stene til kirken, »hvis ikke Arvingerne derom vil handle«. Ligeledes skulle graveren betales for arbejdet med graven, klokkeren for at ringe med klokkerne, kirken skulle betales, hvis man ville have klokkeklang, og skolen hvis man ønskede salmesang. Værgen skulle føre bog over det alt sammen og føre tilsyn med, at graven var dyb og forsvarlig, og at »Liigkisterne som nogenledes ere friske, ei af Graverne spole-res«. Ligeledes at »de dodes Beene opsannes og lægges paa et vist Stæd«.

Her gengives nogle af taksterne fra 1810 med oprindelig ordlyd:

»Begravelse og Liig Penge til Kirken med hvad som skal gives for Klokkerne, beregnes Kirken til Indtægt som følger:

1. For Leie Stød eller Jord paa den ordinære Kirkegaard, betales efter Reglementet nemlig:

For 1 Liig over 15 aar	1 Rd
For 1 Liig fra 5 til 15 aar	4 Mk
For 1 Liig under 5 aar	3 Mk

2. Men for Jord eller Leie Stød paa Kirkens Urtegaard betales:

For 1 Liig over 15 aar	1 Rd 2 Mk
For 1 Liig fra 5 til 15 aar	1 Rd
For 1 Liig under 5 aar	4 Mk

3. For at begraves paa St. Olai Kirkes Deel af Nye Kirkegaard betales i Følge Over Directionens Resolution af 17. Januari 1804:

a) For at begraves paa første Plads Klokkerne iberegnete betales endog der ikke ringes

4 Rd 2 Mk

b) For begravelse paa 2den Plads, Klokkerne iberegnete

4 Rd

c) For Begravelse paa 3die Plads gives ingen betaling.

For Liig af ufuldvoxne modereres Betaling efter samme Proportion som hidtil.

4. De som lade deres Liig begrave Kl. 12 og ingen Ringning begiæres, betale dog foruden Jorden, for Liig som begraves uden fuld Ceremonie:

Til Spiir Klokkerne	2 Mk
For Liig med Halv Cermonie til Sogne Klokkerne	4 Mk
og for Liig med fuld Cermonie til alle Klokkerne med	3 Rd

5te Articul

Værgen skulle i oktober måned åbne Tavle-Kisten i Sakristiet og den Gamle Blok (som endnu står i søndre sideskib). Ligeledes skulle pengeblokken på Toldboden (ved havnen) tømmes i oktober, og pengene i denne delt med 3/4 til kirken og 1/4 til »De Fattiges Kasse«. Ved optællingen skulle mindst 2 af kirkens in-

spektører være til stede. Alt blev ført til protokols og underskrevet.

6te Articul

Han skal drage omsorg for at kirkens præst Knud Jørgensen betaler til klokker Rønning 2/5 af jordskylden for græsset på Nye Kirkegaard. Det havde nemlig i mangfoldige år været en af klokkerens rettigheder, at have kreaturer græssende på denne kirkegård. Kirkens kapellanbolig (den nuværende præstebolig i Sct. Olaigade 53) var i 1810 udlejet til Kannonbådenes mandskab. Vi var jo i disse ulykkelige år kommet i kaperkrig med England. Kirken havde i de år kun een præst, derfor brugtes huset til udlejning. Lejen herfor var månedlig 12 rigsdaler og 3 mark. Værgen var pligtig til at sørge for, at der blev sat ruder i, når det gik vildt til med kapergasterne, og at de selv kom til at betale derfor. Alt skulle der føres bog over, og han skulle »handle og omgaaes Kirkens Patroner og Inspecturer, som en oprigtig og ærlig Kirkeværge i Kraft af den Borger-Eed, han haver aflagt«.

7de Articul

En stor post var kirkens »visse Udgifter« altså løn til de ansatte. Herfor var værgen ligeledes ansvarlig:

1. Sognepræsten fik af kirken hans årlige byesløn 16 rigsdaler og 4 mark

2. Klokkeren fik for kirkens små messing, sølv og tintøj at renholde, samt sand, olie, koste, tællelys, alterbrød og for at ombære tavlen (indsamlingsbøssen) ned langs rækken af folk 27 rd og 5 mk

3. Graveren nyder til løn og husleje, samt hjælp til klokkernes ringning, og for at opsætte numre på tavlerne, samt et tilstået tillæg efter resolu-

tion af 1790 52 rd

4. Organisten betales efter reglementet til kul, lys og olie ved orgelværket, samt ligeledes et årligt tillæg af resolution år 1765. Tillæg til husleje og bæltræder for orgelspil om fredagen ialt 144 rd

5. Kateketen ved den lærde skole skulle have årligt 6 rd 5 mk

6. Latinskolen tilkom 70 rd

7. Stadsmusikanten for opvartning i kirken 8 rd

8. Urmager Brygger for at stille og optrække uret 20 rd

9. Gørtleren for lysekroner og messingpiller

Til kirkens penge var indrettet en beslagen kasse med »trede differente Nøgler«, og den står endnu i kirkens kor. Forf. foto 1999.

at pudse 10 rd

10. Landemodetforhandlingerne Sct. Hansdag kostede 11 rd 3 mk

11. Skolelærer Top skulle have 50 rd

12. Kontigent til stiftkontoret beløb sig til 7 rd 3 mk

13. Kirkeværgens skriversalær 20 rd

Disse lønninger var dog ikke den eneste løn, som kirkens folk fik. Der var udbredt

brugerbetaling dengang. Hvis man ønskede orgel, sang, klokker og lignende til dåb, vielse eller begravelse skulle der betales herfor. Hertil kom også højtidsofret, som byens borgere skulle betale til jul og påske. Tjenestebolig havde man ligeså. Disse tal giver imidlertid ikke et sandt billede af de ansattes indtægt.

8de Articul

Kirkeværgen skulle føre tilsyn med de »uvisse udgifter«. Det var kirken og inventariets vedligeholdelse, ligeså præsteklokker- graver- og organist- boligerne, som lå rundt om kirken, her kan nævnes Buxtehudes hus i Sct. Annagade nr. 6, hvor kirkens organist havde til huse. I marts måned skulle foretages syn af samtlige ejendomme, men intet måtte sættes igang, førend kirkeinspektionens tilladelse forelå.

Hegnet på Nye Kirkegård skulle bestandig holdes vedlige, for at undgå usømmelighed. Til porten havde han sin egen nøgle, så »han frit kunde gaee ind og ud naar han lyster«.

9de Articul

Foreholder ham, at han skal føre kirkens begravelsesprotokol så tydeligt, »under Aar og Datum det er skeet«, at andre også kan læse den.

10de Articul

Alle ind- og udløbende breve, fæstebreve og skøder skal afskrives i protokoller, som kan tjene til efterretning for eftertiden.

11te Articul

Alle kirkens og tårnets indtægter skal føres til protokol og være afsluttet med kirkeinspektionens underskrifter før 31. december. For hvert kvartal skal udfærdiges

et budget.

12te Articul

Til kirkens penge er indrettet en beslagen kasse (kisten står endnu i kirkens kor og er afbildet her) med »trede differente Nøgler, en nøgle forbliver hos Sognepræsten, den anden hos Magistraten og den 3die hos Kirkens Væрге«. Alle tre personer skulle altså til, for at komme til pengene.

13de Articul

»Sluttelig anbefales Kirke Værgeren Kirkens gode Forsorg, Omhyggelighed og Aarvaagenhed for dens Gavn og Bedste i alle optænkelige Maader, saaledes som han vil være bekjendt og ansvarlig til, og at han i alle Maader lader sig være foranførte Instruxtion i alle dens Ord og Punkter til behørig Efterlevelse og Iagttagelse, saalænge han Kirkeværgeriet forestaaer og forvalter«.

Helsingør den 3die April 1810

Diørnjen Sorgenjen

For at få en forestilling om pengenes værdi i 1810 anføres her nogle eksempler på forskellige livsfornødenheder:

I året 1810 kostede et pund rugbrød 31/2 skilling, et pund oksekød kostede ved begyndelsen af 1810 12 skilling. En tønde rug noteredes til 8-9 rigsdaler og en tønde kartofler kunne fås til 3 rigsdaler. Et skip-pund jern kostede 45-50 rigsdaler. Et bondelæs brænde kostede 5-12 rigsdaler, en favn brænde 27 rigsdaler og et læs tørv 4-12 rigsdaler. En håndværker fik omkring 50 skilling for en sommerdags arbejde i 1808, vinterdagen gav kun 42 skilling. I året 1813 kom så statsbankerotten som helt ændrede det danske pengevæsen.

Dårekiste og spændetrøje

af Jette Wandel

På væggen i Brahesalen på Helsingør Bymuseum hænger to lidt underlige »beklædningsgenstande«, som man umiddelbart går forbi, da der er så meget andet og mere iøjenfaldende. Men ser man nærmere efter og opdager, hvad det er for »beklædningsgenstande«, fortæller de deres egen historie om uvidenhed, fordomme og afmagt gennem tiderne - det er nemlig gabe- eller spændetrøjer, som det hedder idag og historien om gabetrøjerne er også en del af byens historie, idet Helsingør Hospital ved kongelig forordning fik pålagt at indrette en dårekiste i 1731.

Ved dårekistens oprettelse differentierede og diagnosticerede man ikke »galskaben«. Kriteriet for forvaring var, om man var til gene/fare for andre, og forvaringen var at opfatte som opbevaring, primært af hensyn til samfundet, som opfattede de afsindige som en torn i øjet. De var en konstant påmindelse om, at Guds straf kunne ramme arbitrært i.e. præordination. For familierne var det skamfuldt og for samfundet skræmmende, idet galskaben opfattedes som dyrisk og utæmmelig.

Med oplysningstidens forkastelse af præ-

ordination og fokuseringen på individ, fornuft og opdragelse, begyndte man langsomt at se de afsindige som mål for helbredelse, idet man opfattede galskaben som ufornuft, som kunne afhjælpes gennem opdragelse. Romantikens opfattelse af »den guddommelige gnist« nedlagt i alt levende var med til at rykke holdningen endnu et skridt, idet afsindigheden nu blev betragtet som uforskyldt og den afsindige som uskyldig. Dette kombineret med oplysningstidens opdragelsesidealer ændrede billedet af de gale eller »idioterne« fra dyr til børn, og de blev dermed værdige en filantropisk indsats og gjort til mål for den gryende lægevidenskabelige faglighed.

Historien om de afsindige, gale eller dåre er derfor ikke blot socialhistorie eller medicinhistorie, men også i allerhøjeste grad en historie om kampen mod uvidenhed og fordommes udryddelse i takt med den stigende fokusering på og respekt for enkeltindividet gennem de sidste 2-300 år.

Den første danske dårekiste oprettedes ved kgl. forordning af Christian 4. ved pesthuset i København i 1632. Det var dog først med Christian 5.'s danske lov i 1683, at der skete yderligere tiltag - når den afsindiges familie ikke kunne forvare ham/hende, skulle øvrigheden træde til. Det påhvilede nemlig familien at tage vare

på »den afsindige«, hvilket ofte skete ved »indplankning eller beplankning« - f.eks. i et bur indrettet i stalden - hos familien selv, eller hos andre mod betaling. Der var sandsynligt nok tilfælde, hvor den afsindige ingen familie havde, eller hvor familien ikke kunne opfylde denne forpligtelse og hvor Christian 5.'s danske lov så pålagde øvrigheden at drage omsorg for, at den afsindige ikke var til gene for det omgivende samfund. Der var dog næppe andre muligheder end arresthusene, hvorfor det i 1709 pålagdes stiftsøvrighederne at lade indrette et eller to værelser til afsindiges forvaring ved minimum hvert hovedhospital. Det var øjensynligt vanskeligt at opfylde dette krav, idet det indskærpedes ved rescript i 1738 og 1742. Sjællands stiftøvrighed var også sene til at opfylde rescripten af 1709, for i 1731 blev det pålagt - ved kgl. forordning - straks at oprette en dårekiste ved Helsingør Hospital, da der ikke var plads ved dårekisten i Pesthuset i København. Dette blev starten til Helsingørs Dårekiste, som kom til at modtage patienter fra hele Sjælland.

Man må primært gøre sig klart, at i hele den periode, hvor Helsingør Dårekiste eksisterede, var der ikke tale om behandling men om forvaring, at forholdene her hverken var værre eller bedre end andre steder, og selv den mest velmenende og medmenneskelige af hospitalsforstanderne var begrænset af mangel på penge, plads og viden. I bedste fald var dårekistelemmernes forhold kun en smule værre end de andre lemmers - i værste fald var de länkede, indelukkede, i spændetrøje og behandledes som dyr, men det skete lige så ofte, når den afsindige var hos familien eller anbragt af familien hos andre.

De første år har dårekisten sandsynligvis

været anlagt i kælderens som i Aarhus, Viborg, Randers og Aalborg, her var den dog placeret i arresterne. Men i 1787 pålagdes det Helsingør Hospital ved kgl. rescript at bygge en dårekiste til mere end en person, samtidigt med at man fastlagde en betaling fra hjemstedskommunen. Godt 10 år efter beskriver forstander Olrik dårekistens indretning:

»Ved herværende Hospital er for nærværende Tid 6 saakaldte Daarekister eller Bevogtningssteder for Afsindige. Disse, som ikke paa engang, men efterhaanden er opbyggede i Følge derom tillagte Befalinger, er forfærdigede af Egetømmer og Planker samt indvendig forede med Brædder. De er hver for sig omtrent 4 Kvadrat Alen i Størrelse med et lidet aflangt, udskaaret Hul, hvorigennem liden Lysning og frisk Luft finder Indgang. Desuden er indvendig anbragt en Seng eller Brix og et lidet Lokum. De Afsindiges Underholdning besørger af en af Hospitalets Opvartersker, som for hver Person nyder 3 Mrk. ugentlig, men ogsaa for dem, som er mest graadige, et Tillæg på 1 Mrk. ugentlig - altsaa for disse 4 Mrk. Til Madens Tilberedning er hun berettiget til at tage af Hospitalets Ildebrændsel. Ved Ankomsten til Daarekisten fordes, at de Afsindige skal være forsynede med det nødtørftigste af Linned, Senge- og Gangklæder, der siden pa Hospitalets Bekostning efter fornøden Nødvendighed vedligeholdes. Halm tilstaaes for de Afsindige af Hospitalet saa ofte behøves. Til at være den Opvarterske behjælpelig, som har med de Afsindige at gøre, samt til at have dem under Opsigt, naar de lades ud for at faa frisk Luft og gøre sig Bevægelse, er Hospitalets Gaardskarl tillagt fornøden Ordre. Han besørger i Forening med Opvartersken deres renlighed. I Syg-

doms Tilfælde nyder de Tilsyn af Hospitalets Læge samt Medicamenter, saavel som, naar de ligger i Sygestuen, den fornødne Opvartning og Bevogtning på Hospitalets Bekostning. Tilforn maatte Hospitalet uden Godtgørelse afholde de Afsindiges Pleje og Bevogtning, men da flere Bevogtningssteders Indretning blev nødvendig og befalet, erholdt Hospitalet med kgl. Rescript af 13. Okt. 1787 Ret til for hver Persons Bevogtning og Underholdning at fordrø i Rdl. ugentlig, som det ogsaa nyder undtagen for een (Skræder Grafs Hustru), som forinden dette Rescript udkom, var indført og modtaget i Daarekisten. Det er vistnok uden for al Tvivl, at Anstalter som de herværende til ulykkelige Afsindiges Bevogtning ikke gavner Menneskeligheden til Ære eller stemmer med den Kultur og Oplysning, man i Almindelighed tillægger vor Tidsalder«.

Beskrivelsen var foranlediget af en forespørgsel fra Det danske Kancelli, som anmodede om oplysninger om, hvad der hidtil var gjort, og hvad der burde gøres »til de Afsindiges Bevogtning og Pleje«, og forstander Olrik fortsatte derfor med at beskrive hvad der - efter hans mening - burde gøres. Ideelt så han helst en særskilt institution, men var dog klar over, at det havde lange udsigter.

Realistisk var ønskerne luftigere opholdssteder, bedre lys, lidt opvarmning, lejlighed til bevægelse, evt. også udenfor, samt adgang til lettere arbejde. Han vedlagde en arbejdstegning til indretning af hospitalets østre fløj. Desuden anmodede han om, at betalingen forhøjedes, da den gældende ikke dækkede udgifterne samt foreslog, at der fulgte en udtalelse med fra familie, læge og præst ved indlæggelsen, da formålet ikke blot var forvaring, men

også eventuelt bedring.

I 1805 beskrev han forholdene for 7 dårekestelemmer, 5 kvinder og 2 mænd, som svar på offentlig kritik i aviserne: »2 har i flere år været på sygestuen, 2 går frit omkring og er kun i dårekisten om natten, 1 er på sygestuen om dagen og i dårekisten om natten«. Til de 2 mænd har han anskaffet gabetøjer /spændetrøjer - måske de to som hænger på væggen i museet - med det formål at lade dem gå frit på hospitalets område. Det lykkedes dog ikke. Den ene fik raserianfald og skræmte de andre lemmer og den anden rømmede. Som det fremgår af ovenstående har forstander Olrik forsøgt at skabe så gode forhold som muligt, indenfor de eksisterende rammer, ved at flytte de afsindige ud af dårekisten og i hospitalsregi, hvis de vel og mærke var fredelige eller ikke rømmede. Manglen på lys og luft har tilsyneladende forekommet ham så prekær, at han gjorde forsøget med spændetrøje - i ovenstående to tilfælde til ingen nytte. At han forsøgte at gøre forholdene bedre, kan også ses af instruksens til gangkone og gårdskarl af 1803, som bl.a. indskærper respekt og omsorg for den syge, under trussel af at miste jobbet, hvis instruksens ikke overholdes.

Alle tiltag, som krævede økonomiske midler gik dog i stå p.g.a. krigen 1807-14. Efter statsbankerotten og tabet af Norge, hospitalet havde andel af tavlepengene der, blev situationen næsten endnu værre, idet en del af hospitalets og dårekistens indtægter hermed forsvandt. At dette var mærkbart fremgår tydeligt af følgende beskrivelse af Helsingør Dårekiste i 1820: »Ihvorvel de Vanvittige skal kunne udholde større Kulde end friske Mennesker, synes man dog i Danmark i Almindelighed at gaa for vidt med at prøve paa, hvor megen Kulde de kunne

udholde; thi her [i Helsingør] lige saa lidt som de fleste steder erholde de Varme om Vinteren«.

I 1828 fremgår det af arkiverne, at man i mange år, så vidt overhovedet muligt, ikke har brugt den gamle dårekiste, idet man istandsætter det såkaldte »Kalkehus« til dårekistens sidste patient, da man ikke

kan forsvare at indsætte hende »i den her ved Hospitalet værende aldeles ubrugelige Daarekiste«.

Med denne patients død i 1833 ophører Helsingør Dårekiste med at eksistere, medens spændetrøjerne fortsat kan fortælle deres egen historie om social og menneskelig uformåen og uvidenhed.

I Erik af Pommerns fodspor

Museumsforeningen gennemførte i foråret sin store studietur, der blandt andet gik til Polen - nærmere bestemt til den lille by Darlowo, hvor Helsingørs privilegiegiver Erik af Pommern blev født og siden tilbragte sine sidste ti leveår på de pommerske hertugers borg. Deltagerne fik lejlighed til en rundgang i borgen, der på mange måder har været forbillede for det Krogen som Erik af Pommern lod opføre i Helsingør der, hvor Kronborg nu ligger. Der blev også tid til et kig ind i gravhvelvingen i den nærliggende kirke, hvor Erik af Pommerns sarkofag stadig findes. **BJ**

Til venstre: De pommerske hertugers borg har træk som gik igen i Erik af Pommerns Krogen i Helsingør. Til højre: Erik af Pommerns gravmæle i Darlowo. Bent Jørgensen fot. 1999.

Sommerturen 1999

Arrangementudvalget erindrer om for-
eningens sommertur til Midt- og Vest-
sjælland, lørdag, den 11. september
1999.

Der er ikke ændringer i programmet -
der blev omtalt i sidste nummer - med
hensyn til seværdighederne.

Blot indtages frokosten på landevejs-
kroen »Krebshuset« i nærheden af
Sorø. Eftermiddagskaffen nydes på
traktørstedet Maglesø ved Holbæk.

Vi skal således opleve Sct. Bents kirke
i Ringsted, Bjernede rundkirke, Sorø
klosterkirke, vikingeborgen Trelle-
borg ved Skælskør og herregården
Tersløsegaard ved Dianalund.

Der er busafgang fra Helsingør Sta-
tion ved fæргеlejerne klokken 08.30
og forventet hjemkomst ved 18-tiden.
Deltagerafgiften bliver 300 kr. pr. per-
son og inkluderer frokost med en øl/
vand og kaffe på Krebshuset og efter-
middagskaffe med lagkage på traktør-
stedet Maglesø og entrébilletter til
Museet ved Trelleborg og Tersløse-
gaard.

Opholdet på Museet ved Trelleborg
bliver af lidt længere varighed, da vi
sammen med museet byder på dagens
overraskelse.

Tilmelding til turen sker til Jens Erik
Nielsen på telefonnummer 4921 7087
- helst i aftentimerne.

Helsingør Museumsforenings foredrags-
række begynder i år den 9. oktober 1999,
hvor slotsforvalter John Zilmer vil for-
tælle om »Kronborgs fremtid«.

Foredragsrækken finder sted på lørdage
i Lazarussalen i klosteret kl. 14.30.

Der er foredrag den 23. oktober, 6. og 20.
november, samt 4. december 1999.

Aftalerne med foredragsholderne er endnu
ikke helt på plads, dog er det fhv. vice-
toldinspektør Erling Svane, der holder et he-
raldisk foredrag om »Trekroner-striden den 20.
november 1999 og i december er det Ingrid
Dora Jambjer, der følger op på Svanes fore-
drag om »Frederik II, Erik den XIV og syvårs-
krigen«. Læs nærmere i næste nummer.

Jens Erik Nielsen

FORENING & MUSEUM

Nr. 4 udkommer i november 1999.
Allersidste frist for indlevering af artikler
til bladet er 1 måned inden udgivelsen.